

ENTREVISTA A JOANA COSTA

Les abreviatures de les persones que intervenen a l'entrevista són les següents:

MG. Manuel Gimeno

JC. Joana Costa

Veü. Tercera veü no identificada

MG. Com se'n van *enterar* aquí a Conques que va esclatar la guerra?

JC. Ui... amb la ràdio sols i ja en teníem prou.

MG. Però vostès tenien ràdio?

JC. Sí.

MG. Això era el cafè i el telèfon del poble.

JC. Això mateix.

MG. Però abans de l'any 38, entre que esclata la guerra i que arriben les nacionals aquí, la vida del poble com era?

JC. Ui... No es pot explicar. Quan hi penso ja tremolo. Llavòrens va vindre un que en diuen el T. de Trepmp.

MG. Els del Comitè?

JC. Els del Comitè, això mateix.

MG. Sabeu si hi havia més gent del Comitè de Trepmp?

JC. Més gent no sé. Aquell el sentive nombrar molt, veure'l no el vaig veure mai. I van vindre cap aquí i un que li diuen lo Sau, a la plaça, a la nit, lo van agafar aquestos del Tomàs. Aquell home es va quedar gelat, uns fusells i tot portaven. I cap a Trepmp. Mare de Déu... aquell home, no hi va haver més bondat... D'aquella si va morir.

MG. De quina casa era aquell home?

JC. Casa La Fau.

MG. Aquest home havia sigut alcalde o *algo* aquí a Conques, o havia tingut algun càrrec d'algun partit o a l'Ajuntament?

JC. Això sí que no...

Veü. Es considerava lo més ric del poble i volia anar a treure els *cuartos* d'aquí del banc.

MG. No era polític?

Veü. No, no, em penso que no. Quan van vindre els camions de soldats... "*Los vamos a matar a todo este pueblo*".

MG. Després de que se'n van emportar aquest home, tot això del Comitè es va acabar. A finals de l'any 36 més o *menos* la gent va tornar a la normalitat?

JC. Home *claro*! Van tornar a lo normal però no era normal.

MG. No, d'acord, no, normal no ho era.

JC. El capellà que hi havia en aquest poble, aquí al davant mateix, no sé si el van descobrir o què, perquè el van agafar i el van portar cap al cementiri. Jo ja no hi penso mai en aquestes coses.

Veü. Llavors la majordoma va començar a cridar "Han matat el capellà! Han matat el capellà!".

JC. Ui, va sortir a la finestra, amb uns crits. Natres amb les persianes baixades i no escoltàvem res, no ho volíem ni sentir.

L'amo se'n va anar a Barcelona, va marxar i va quedar la vella sola, penso. A l'endemà, no s'ho pensava ningú, a la tarda es presenta un camió ple de... jo no sé si era soldats o què eren, soldats eren?

MG. Possiblement milicians.

JC. Ah! I van reunir tot lo poble a la plaça d'allà dalt, tots escoltant lo míting que feva aquell de Barcelona que va dir "*Si me pegan un tiro mañana no quedaría ni una piedra en este pueblo*". Que tot ho fotrien enlaire, la gent; prou ho haurien fet, prou.

MG. Aquestos del camió per què li sembla que van vindre?

JC. Per defensar el poble.

Veü. Els va fer vindre aquestos del B.

MG. Els del B. van fer vindre a aquestos milicians? Per què? Eren de dretes o d'esquerres?

JC. De dretes.

MG. Però si era de dretes no va fer vindre els milicians.

JC. *Bueno*, perquè sa germana estava amb lo capellà i això. Era el germà de la majordoma.

MG. Era el germà de la majordoma. Llavors va fer vindre'ls a aquestos milicians? Els van fer vindre de Barcelona per venjar que havien matat al capellà?

JC. Això mateix. Van sortir de Sant Romà, de Figuerola i d'aquestos pobles...

MG. Abans de que arribessin els soldats nacionals no van portar gent evacuada que era de Madrid?

JC. Sí, sí. De Puertollano, què sé jo! Puertollano deu ser Ciudad Real, no?

MG. Sí, sí. I llavors aquí on s'estaven, a les cases del poble?

JC. A les cases que treballaven, però no sabien treballar ni sabien fotre res.

Veü. *Bueno*, potser no eren pagesos...

JC. Lo que feven cara de gitanos, encara sembla que els veig.

MG. I aquesta gent s'hi va estar molt temps o si van estar *hasta* que van marxar vostès?

JC. Sí, això mateix. Llavors vam marxar tots.

MG. I quan arriben els nacionals, què fan?

JC. No res.

MG. Llavors a vostès no els van fer marxar de seguida d'aquí de Conques. Quan van marxar?

JC. Pues... a primers del 38. Havíem de segar i encara va quedar tot lo blat per segar!

MG. Això era a finals d'abril o primers de maig. Quan el front s'estableix aquí és quan a vostès els fan marxar.

JC. Això mateix.

MG. Els feien marxar a algun lloc concret?

Veü. No. Tothom que anés allà on volgués.

JC. No, *bueno*, però del riu en allà.

MG. A l'altra costat de riu.

Veü. I quan us van fer marxar, què van dir? Correu marxeu de pressa?

JC. *Claro*, en lo termini de 3 dies... 3 dies, 3 carretades d'aquí vam treure.

MG. O sigui que quan hi havia la guerra aquí al mont de Conques, vostès no hi eren aquí.

JC. Vam estar 3 mesos al celler, tirant *tiros* i...

Veü. I projectils...

MG. Quan tornen vostès de Talarn?

JC. *Antes* d'acabar lo 38 era.

MG. Torna tot lo poble?

JC. Allà mos diven los refugiats però no ens podien veure, a Talarn.

Veü. Jo sóc filla d'aquí i el meu pare era el fuster. El dia que van marxar de refugiats, estàvem passant lo poble amb el carro que ens havien deixat los de Navarra de Talarn. Al passar lo portal Nou, les bales rebotiven zoom, zoom, zoom! I la meua mare "Correu, correu, ai que mos mataran!". Pues just! Jo no sé com no em va tocar alguna, perquè era un continu de mirar les bales pels costats.

JC. Mentre vam passar pels feixancs no tiraven gaire.

MG. Això devia ser cap el dia 20 o 22 de maig.

Veü. Vam marxar cap a la matinada, que mos van quedar a dormir a Figuerola, a cal Biel.

JC. Nosaltres vam estar al celler 3 mesos!

MG. 3 mesos amagats al celler van estar?

JC. 3 mesos. No, no amagats.

MG. *Bueno*, visquent al celler.

JC. Això mateix. 3 mesos. I els soldats baixaven a buscar patates a canvi de pa sec que no se'l podien menjar.

MG. Quan van tornar això devia estar tot desfet, no?

JC. Oohhh.

Veü. La única casa que van tirar a terra va ser aquesta. Totes les altres estaven en peu.

MG. Aquesta casa estava a terra?

Veü. No, tota no. Tot això era cafè... era una sala enorme i teníem la casa al costat, llavors resulta que van fer el *cuartel* general aquí.

MG. El poble era primera línia?

JC. No sé què és això.

MG. Sí, que davant de Conques, a l'altre costat, ja tenien als altres.

Veü. Sí, sí. Per això van posar tot un *parapeto*.

MG. Van posar *parapetos* per dintre el poble per a que no poguessin passar.

Veü. Aquí estaven proveïts de tot: taules de *mármol*, etc.

MG. Com si deia el cafè?

Veü. Cafè Gomà. Aquí a sobre diu cafè Gomà i Joan Costa.

MG. I el nom de la casa com és, casa Gomà?

JC. Sí.

MG. I quan si va acabar la guerra que van tindre que tornar a llaurar els camps...?

Veü. Ple de tot, xaboles per tot arreu. El meu pare encara que fes de fuster tenive un tros i també el sembrave i hi havia una xabola gran, que natres de xiques sempre jugàvem... I bativen.

MG. I pel terme, quan van tornar, van trobar soldats morts?

Veü. No, soldats no. Lo que havia moltes bombes que d'aquí del poble en devia morir 2, un del Pona i l'altre d'una casa que se'n diu del Rei de França.

MG. Van morir aquí?

Veü. Van morir aquí, era canalla, sortiven, tocaven, agafaven les bombes. I després a 2 homes que feven tràfic de garrics pel forn, els va explotar una bomba. Lo un es va quedar sense ull... lo Peroi i Massanés....

MG. O sigui, va haver *varios* accidents.

Veü. Després va haver un altre. Mossèn Ramon, que era de Salàs, se'n van anar amb tota una colla a caçar cap aquí dalt i van dir "Encenem el foc!" per si després portaven *algo* per coure. Els explota una bomba i lo capellà es va quedar sense ull, tots malferits, n'hi havia de Barcelona.

MG. Que no van passar després els militars a treure-ho?

Veü: No. Que va!

MG. Jo em pensava que aquí... Recuperació no va passar?

Veü. No, no.

JC. I si van passar...

MG. I si van passar, en van deixar moltes....

Veü. Això mateix... ho van fer veure. Al tros nostre si anéssim avui amb un buscador de metalls n'està ple. A les Esplugues, allà a la rereguarda, de metralla n'està atapeït....

JC. Ohhh, ara ja s'ha afluixat molt, dona.

Veü. Mon tio es van comprar un tractor nou i es va trobar un obús per explotar!

MG. Quan van tornar vostès de Talarn els militars encara hi eren aquí?

Veü. Oi, que va durar de dies, de temps que voltaven soldats per tot arreu.

MG. Però el front ja no hi era.

Veü. Ja no hi era, però ple de soldats.

MG. Que potser era hivern quan van tornar?

Veü. Oh, *claro* que devia ser l'hivern.

I allò que per allà a les Esplugues ens trobàvem algun soldats morts?

JC. Ai Déu, Déu! Això no ho has d'explicar!

Veü. *Bueno*, expliqueu-li...

JC. Quan vam anar cap allà a aquella ermita tots a mirar, a les alzineres hi havia caps penjats.

MG. Al voltant de l'ermita de les Esplugues?

JC. No, al voltant, no, a les alzineres. Al voltant no vam veure res.

Veü. I on els tiraven?

JC. Ai! No ho sé pas. Suposo que els devien tirar en unes trinxeres que van fer.

Veü. Que anaven tirant tots els ossos allà dintre?

JC. Ah! No sé què tiraven. Penses que vaig estar mirant? Jo no...

Veü. Jo sempre he sentit dir que van obrir una trinxera i tots cap a dins. No una no, més d'una.

JC. Jo no sé si ho van fer així. Al cementiri de Sant Romà una dona que estava refugiada, esperant a que acabessin de tirar, treu lo cap així "Ara no tiren, no? Passo". Li van donar un *tiro* en tot el cap.

MG. Vostè quina edat tenia aleshores?

JC. Jo devia tenir 14, penso.